

PÓSA LAJOS
Szeged

Megjegyzések a földrajztanítás nevelési feladatainak értelmezéséhez

A Módszertani Közlemények lapjain (1974. évf. 2. szám) dr. Vuics Tibor felhívta a figyelmet az általános iskolai földrajztanítás nevelési feladatainak értelmezési és tervezési hibáira. Megállapításai valóban helytállóak a kezdő (vagy képzés nélküli) pedagógusok esetében. Amint az idézett „tervezetrszletek”-ből kiderül, a szerző is a kevés gyakorlattal rendelkező, az elméletet a gyakorlatba átültetés nehézségeivel küzdő főiskolai hallgatókra gondol megállapításai során. Az említett értelmezési és tervezési hibák természetesen gyakorló földrajztanároknál is előfordulhatnak, de általában csak kezdetben tipikusak.

A szerző öt tipushibát említ, amely valójában csak négy hiba. Így éppen az értelmezés kérdése vitatható. „Az ok-okozati összefüggések keresése a szocialista iskolában szaktárgyi alapkövetelmény és nem direkt nevelési feladat” – írja a szerző. Nos, nem a keresése, hanem az összefüggések feltárása, tudatosítása, a fejlettségi szinthez mérten többé-kevésbé bonyolult összefüggérendszer megismertetése valóban oktatási feladat. Az összefüggés, a jelenségek közötti kapcsolat, mint az objektív valóság része, pl. a fogalomhoz hasonlóan: ismeret. Az ok-és okozati összefüggések keresése, és azok feltárására törekvés viszont már alapvetően szemlélet kérdése, mégpedig a dialektikus szemléletmód jelentkezése. Eppen ezért írja elő a Tanterv, hogy a földrajztanítás „Mind a természetföldrajzi, mind a gazdaságföldrajzi anyag keretében hangsúlyozottan emelje ki ... az elemi ok-és okozati összefüggéseket” és ezzel „... járuljon hozzá a tanulók szocialista világnézetének megalapozásához.” Ebben az esetben tehát oktatási és nevelési feladat szintén nem választható el mereven egymástól, mert „tematikailag a két feladat lényegében egybeesik”. Talán az is lehetne mondani, hogy a jelenségek közötti kapcsolatok keresése és feltárása az egyik legklasszikusabb megnyilvánulása az oktatás és nevelés szoros kapcsolatának. Természetes, hogy a „két különböző jellegű feladat tematikai átfedése” feltételezi a megvalósítás módszerbeli különbségét. Nyilvánvaló az is, hogy az ok-okozati összefüggések keresése és feltárása nem lehet a földrajzórák állandó oktatási-nevelési feladata

(„direkt. nevelési feladata”), bár kevés olyan tanítási egység található az 5–8. osztályok földrajzi ismeretanyagában, ahol összefüggések ne bukkannának elő.

Egy-egy tanítási egység ismeretanyagának alaposab tanulmányozása során könnyen kiderül, hogy az – általában – több oktatási, képzési feladatot jelent, és több nevelési lehetőséget rejt magában. Ebből a több lehetőségből következhet a kezdők további tervezési hibája, amikor az időegységhez viszonyítva sok „direkt nevelési feladat kerül tervezésre. Ezen a téren is érvényes a közmondás igazsága: Aki sokat markol, keveset fog. A feladat megoldása, az érzelmi ráhatások kellő intenzitásának biztosítása, a tanuló érzelmi-érzelmi megnyilvánulásai időt igényelnek. A felszínes megoldások értéktelenek, vagy csökkent értékűek. A földrajz-tanár feladata kiválasztani a nevelési lehetőségek közül azt az egyet, amely egyrészt legközvetlenebbül következik a földrajzi tartalom-ból, másrészt amelyre az adott téma egésze szempontjából szüksége van. Ezt fogja a tanítási óra direkt nevelési feladataul kitűzni. A további nevelési lehetőségek kimunkálásának mértéke az adott szituációtól, lehetőségektől függ.

A szerző tipushibaként említi az „erőltetett, spekulatív nevelési feladat kitűzését”. Ez valóban hiba, és az is kétségtelen, hogy találhatók olyan tanítási egységek (és néhányat fel is sorol a szerző), amikor nem könnyű a „direkt nevelési feladatot” megállapítani. A javaslattal viszont aligha lehet egyetérteni. A tanár „... ne tűzzön ki direkt nevelési feladatot” – „... hiszen kínálkoznak az órán spontán nevelési lehetőségek is” – írja. Amennyiben a „direkt nevelési feladat”-on azt a megvalósítandó nevelési lehetőséget értjük, amely az ismeretanyagból következik, akkor valóban ne tűzzön ki belemagyarázott, hajánál fogva elő-rángatott „direkt nevelési feladatot”. Ha viszont az ismeretanyag *feldolgozásához*, az el-sajátítás *munkájához* kapcsolódó nevelési lehetőségeket is „direkt nevelési feladat”-nak tekintjük – és miért ne tekinthetnénk annak? –, akkor nincs tanítási óra, sőt olyan iskolai munka, amelynek csak spekulatív, erőltetett nevelési lehetőségei lennének.